

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 12) ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ใน มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการ ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา นอกจากนี้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 4) จุดหมายการจัดการศึกษา ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งผู้สอนและผู้เรียนสามารถเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ และจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 มีหลักการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน และให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมทั้งสถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ โดยเป็นการผสมผสานระหว่างการศึกษาทั้งสามรูปแบบ เพื่อให้สามารถพัฒนาการศึกษา และคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง ดัง มาตรา 9 ให้กระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้ความสำคัญแก่ผู้เกี่ยวข้อง ตามบทบาทและหน้าที่ การศึกษาตามอัธยาศัยมีพัฒนาการทางแนวคิดในบริบทต่าง ๆ คือ การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการได้รับความรู้จากการ

ดำเนินชีวิต และประสบการณ์ การศึกษาในบริบทของวิถีชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย การศึกษาในบริบทของการจัดสภาพการเรียนรู้ และในบริบทของการศึกษาตลอดชีวิตที่ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้ดังกล่าว เป็นกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกที่มีส่วนร่วมในชุมชน หรือร่วมในสถานการณ์นั้น ๆ ดังนั้น จึงได้มีการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งหมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ซึ่งการจัดการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน การนำเอาแหล่งวิทยาการในชุมชน ผู้รู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาให้ความรู้ในโอกาสต่าง ๆ หรือนำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรม สามารถสัมผัสได้ด้วยตนเอง ซึ่งแหล่งวิทยาการในชุมชนมีประโยชน์มากมาย เช่น ทำให้มีความรู้กว้างขึ้น มีประสบการณ์ที่หลากหลาย ซึ่งในปัจจุบันแหล่งวิทยาการในชุมชนได้รับการสนับสนุนให้เป็นที่การสอนที่สำคัญอย่างหนึ่งในการจัดการเรียนรู้ (กรมวิชาการ, 2540 : 13-18) กฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติมีหลักการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน และให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมทั้งสถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ โดยเป็นการผสมผสานระหว่างการศึกษาทั้งสามรูปแบบ เพื่อให้สามารถพัฒนาการศึกษาและคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา อันจะมีผลในการพัฒนากำลังคนและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551 : 11) ความพยายามในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาและการกระจายอำนาจทางการศึกษาที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 43 การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน รวมทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2542 มาตรา 8 (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 9 (6) การจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชนองค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชนองค์กร

เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของประกอบคุปรัตน์ (2528 : 26) ที่ว่าการเปิด โอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะทำให้เขาทราบดีว่าจะจัดการศึกษาอย่างไรให้เหมาะสมกับบุคลากรของตนเอง โอวาท สุททนารักษ์ (2530 : 45) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า ชุมชน ควรมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและสภาพทางการศึกษาท้องถิ่น ความต้องการทางการศึกษา วิธีบริหารการศึกษา การจัดหลักสูตรการเรียนการสอน การติดตามประเมินผลในท้องถิ่นของตนจะช่วยให้การศึกษามีความเกี่ยวข้องกับชุมชนมากยิ่งขึ้นมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน การจัดกระบวนการเรียนรู้ในปัจจุบัน มุ่งเน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้เลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ ส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในทุกกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาความสามารถในการแสวงหาความรู้ และการนำความรู้มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ รวมทั้งปลูกฝังความมีคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ วิธีการจัดการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ และเกิดทักษะต่าง ๆ จากการเรียนมีหลายวิธี เช่น การสอนแบบบรรยาย การสอนทักษะปฏิบัติ การสอนอภิปราย การสอนสัมมนา และการสอน โดยให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2544 : 114 – 118) การจัดการเรียนการสอนจะต้องมุ่งให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบร่วมกัน และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ (กรมวิชาการ. 2536 : 6) โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการใช้ความคิด และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญา สร้างสังคมที่มีการร่วมมือ การให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้เกิดจากการให้ ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนอย่างเต็มตัว (บุปผชาติ ทพิกรณ์. 2540 : 8) นอกจากนี้เพียเจต์ (Piaget ; อ้างถึงใน วรรณทิพา รอดแรงคำ. 2540 : 10) ได้กล่าวถึงปัจจัยการพัฒนาทางด้านสติปัญญา และความคิด คือ การที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และจะต้องมีความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง จะทำให้ระดับความคิดและปัญญาพัฒนาขึ้น การเรียนการสอนที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ดี คือ การเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning) เป็นวิธีหนึ่งที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงได้รับการฝึกฝนทักษะกระบวนการแสวงหาความรู้ ทักษะการบันทึกรู้ ทักษะการคิด ทักษะการจัดการกับความรู้ ทักษะการแสดงออกทักษะการ

สร้างความรู้ใหม่ และทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม จัดว่าเป็นวิธีเรียนที่สามารถนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับการเรียนการสอนที่มีคุณภาพได้อีกวิธีหนึ่ง กระบวนการจัดการศึกษาที่สมบูรณ์จึงเปรียบเสมือนเหรียญสองด้านคือ ด้านหนึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาแต่ละช่วงชั้น เพื่อสร้างองค์ความรู้ กระบวนการคิดวิเคราะห์ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ มีทักษะในการดำรงชีวิตสามารถใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและประกอบอาชีพ อีกด้านหนึ่ง คือ เป็นการบ่มเพาะ กล่อมเกลา ปลูกฝัง และปลูกจิตสำนึก เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงานและเกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ ผู้เรียนสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

การศึกษาพืชสมุนไพรมีความจำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ซึ่งประเทศไทยมีพืชสมุนไพรอยู่มากมายหลายชนิด ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและจากการเพาะปลูก บางชนิดก็ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตยาแผนปัจจุบัน สมุนไพรหลายชนิด ถูกนำมาใช้ในรูปของยากลางบ้าน ยาแผนโบราณ สมุนไพรเป็นทั้งยาและอาหารประจำ ครอบครัว ชาติจะเจริญมั่นคงได้ก็ด้วยครอบครัวเล็กๆ ที่มีความมั่นคงแข็งแรง มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ทั้งทางกายและจิตใจ ในปัจจุบันคนไทยไม่เพียงแต่ใช้พืชสมุนไพรเป็นยารักษาโรคเท่านั้น แต่ได้นำมาดัดแปลงเพื่อบริโภคในรูปของอาหารและเครื่องดื่มสมุนไพร จากประโยชน์ของสมุนไพรผู้วิจัยได้ทำการสำรวจข้อมูลชุมชนบ้านหนองนาไร่เคียว ตำบลกุดปลาคุง อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม พบว่า มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติพืชสมุนไพร ได้แก่ สมุนไพรในป่าชุมชนคอนปู่ตา สวนสมุนไพรในชุมชนบ้านหนองนาไร่เคียว และบริเวณสวนสมุนไพรหลังบ้านของผู้วิจัย

เหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญที่ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริงเพื่อจัดการเรียนรู้ตามอรรถศาสตร์เกี่ยวกับพืชสมุนไพรในพื้นที่สาธารณะชุมชนบ้านหนองนาไร่เคียว ตำบลกุดปลาคุง อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งผลของการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะมีประโยชน์โดยตรงต่อเด็กเยาวชนชุมชนบ้านหนองนาไร่เคียว ส่งเสริมให้เกิดความภาคภูมิใจรักหวงแหนท้องถิ่นของตน อันจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่สังคมแห่งความรู้และสังคมแห่งภูมิปัญญาต่อไป

คำถามการวิจัย

การมีส่วนร่วมเพื่อจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายสำหรับเด็กและเยาวชนกรณีศึกษา :
พืชสมุนไพรในพื้นที่สาธารณะ ชุมชนบ้านหนองนาไร่เดียว มีลักษณะเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานสภาพชุมชนและความต้องการกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายของเด็กและเยาวชน ชุมชนบ้านหนองนาไร่เดียว ตำบลกุดปลาตุก อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายสำหรับเด็กและเยาวชน ชุมชนบ้านหนองนาไร่เดียว ตำบลกุดปลาตุก อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายของเด็กและเยาวชน ชุมชนบ้านหนองนาไร่เดียว ตำบลกุดปลาตุก อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เด็กและเยาวชน ชุมชนบ้านหนองนาไร่เดียว ตำบลกุดปลาตุก อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม อายุระหว่าง 10-12 ปี จำนวน 108 คน
 - 1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เด็กและเยาวชน ชุมชนบ้านหนองนาไร่เดียว ตำบลกุดปลาตุก อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม อายุระหว่าง 10-12 ปี ที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 20 คน
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือพืชสมุนไพร หมายถึง ผลผลิตธรรมชาติได้จากพืช ที่ใช้เป็นยา หรือผสมกับสารอื่นตามตำรับยา เพื่อบำบัดโรค บำรุงร่างกาย ได้แก่ สมุนไพรต่าง ๆ ในชุมชนบ้านหนองนาไร่เดียว

3. ขอบเขตพื้นที่การวิจัย

แหล่งเรียนรู้พื้นที่สาธารณะที่ใช้ในการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมเพื่อจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัย กรณีศึกษา : พี่สมนไพรพื้นที่สาธารณะชุมชนบ้านหนองนาไร่เดียว ได้แก่ ป่าชุมชนคอนปู่ตา สวนสมุนไพรในชุมชนบ้านหนองนาไร่เดียว บริเวณสวนสมุนไพรหลังบ้านของบ้านผู้วิจัย ศาลากลางป่าชุมชนคอนปู่ตา บ้านภูมิปัญญา เป็นพื้นที่ในการวิจัย

4. ระยะเวลาในการวิจัย

ระยะเวลาในการวิจัยครั้งนี้ คือ เดือนมกราคม – มิถุนายน 2553

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การมีส่วนร่วม หมายถึง ผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เด็กและเยาวชนชุมชนบ้านหนองนาไร่เดียว ตำบลกุดปลาตุก อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้วยความสมัครใจ

2. การจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัย หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนชุมชนบ้านหนองนาไร่เดียว ตำบลกุดปลาตุก อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ การจัดปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ เพื่อเอื้อให้บุคคล กลุ่มบุคคล เกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ยืดหยุ่นสามารถตอบสนองต่อความต้องการในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามศักยภาพความพร้อม

3. พื้นที่สาธารณะ หมายถึง ที่ดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้พื้นที่สาธารณะ คือ ป่าชุมชนคอนปู่ตา สวนสมุนไพรในชุมชนบ้านหนองนาไร่เดียว บริเวณสวนสมุนไพรหลังบ้านของบ้านผู้วิจัย ศาลากลางป่าชุมชนคอนปู่ตา บ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านหนองนาไร่เดียว ตำบลกุดปลาตุก อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม

4. เด็กและเยาวชน หมายถึง บุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านหนองนาไร่เดียว ตำบลกุดปลาตุก อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม อายุระหว่าง 10-12 ปี ที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 20 คน

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสมุนไพรในชุมชนบ้านหนองนาไร่เดียว ตำบลกุดปลาตุก อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ พ่อแสง แก้วเก็บคำ แม่รัชนี้ แสนคำ คุณยายปิ่น มุงคุณคำชาว

6. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง ลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน 3 ด้านคือ 1. ใฝ่เรียนรู้ 2. อยู่อย่างพอเพียง 3. มุ่งมั่นในการทำงาน

7. ใฝ่เรียนรู้ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียนแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้

8. อยู่อย่างพอเพียง หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

9. มุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจและรับผิดชอบในการทำหน้าที่การทำงานด้วยความเพียรพยายาม อดทน เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย

10. สมุนไพร หมายถึง ผลิตผลธรรมชาติ ได้จากพืช ที่ใช้เป็นยา หรือผสมกับสารอื่นตามตำรับยา เพื่อบำบัดโรค บำรุงร่างกาย ได้แก่ สมุนไพรในป่าชุมชนดอนปู่ตา สวนสมุนไพรในชุมชนบ้านหนองนาไร่เดียว บริเวณสวนสมุนไพรหลังบ้านของผู้วิจัยในชุมชนบ้านหนองนาไร่เดียว ตำบลกุคปลาดุก อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดมหาสารคาม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการวิจัยจะเป็นข้อสนเทศในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามอัชชาติของเด็ก และเยาวชนแบบมีส่วนร่วมในเรื่องอื่นๆ ต่อไป